

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

“การวิจัยและพัฒนา รูปแบบการจัดการความรู้แบบบูรณาการของชุมชน” นี้มีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในลักษณะการวิจัยแบบบูรณาการกับโครงการอื่นอีก 2 โครงการเป็นชุดโครงการ “การบริหารองค์กรชาวบ้านและการจัดการความรู้แบบบูรณาการของชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน” ซึ่งประกอบด้วย 3 โครงการย่อย โดยยึดพื้นที่เป้าหมาย 4 ชุมชน ใน 4 จังหวัดเป็นพื้นที่ปฏิบัติการ งานวิจัยนี้เน้นการมีส่วนร่วมในงานวิจัยทั้งนักวิจัยชาวบ้าน หน่วยงานราชการ เอกชน และคณาจารย์จากสถาบันการศึกษา โดยมีวิธีการดำเนินงานดังนี้

1. ประชากรและพื้นที่เป้าหมาย

“การวิจัยและพัฒนา รูปแบบการจัดการความรู้แบบบูรณาการของชุมชน” นี้ ดำเนินการในพื้นที่ภายใต้การประสานงานของ คณะอนุกรรมการประสานงานวิจัยระหว่างมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชและกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งมีการประสานงานและดำเนินการในภาคกลาง ภาคตะวันตก ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนี้

ภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดชัยนาท ปฏิบัติการใน 1 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านวังยาว และประเมินผลเพื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงโดยเปรียบเทียบกับชุมชนควบคุม 1 ชุมชน ได้แก่ บ้านแขกในตำบลเที่ยงแท้ อำเภอสรรคบุรี

ภาคตะวันตก ได้แก่ จังหวัดสุพรรณบุรี ปฏิบัติการใน 1 ชุมชน (กลุ่มพื้นที่ 3 หมู่บ้าน) คือ ชุมชนบ้านห้วยหินดำ ป่าผาก และห้วยขุ่น และประเมินผลเพื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงโดยเปรียบเทียบกับชุมชนควบคุม 1 ชุมชน ได้แก่ บ้านละว้าวังควาย ตำบลวังยาว อำเภอด่านช้าง

ภาคตะวันออก ได้แก่ จังหวัดปราจีนบุรี ปฏิบัติการใน 1 ชุมชน คือ ชุมชนตำบลท่างาม และประเมินผลเพื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงโดยเปรียบเทียบกับชุมชนควบคุม 1 ชุมชน ได้แก่ ตำบลคงพระราม อำเภอเมือง

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดชัยภูมิ ปฏิบัติการใน 1 ชุมชน คือ ชุมชนเทพนา และประเมินผลเพื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงโดยเปรียบเทียบกับชุมชนควบคุม 1 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนโลกกระเบื้องไห ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต

รวม 4 จังหวัด ปฏิบัติการใน 4 ชุมชน และประเมินผลโดยเปรียบเทียบกับชุมชนควบคุม 4 ชุมชน รวม 8 ชุมชน

การดำเนินการวิจัยได้ดำเนินการร่วมกับประชากรในชุมชนทั้ง 4 พื้นที่ โดยในบางพื้นที่มีการดำเนินการในชุมชนลักษณะเป็นหมู่บ้าน บางชุมชนเป็นกลุ่มบ้านประกอบด้วย 3 หมู่บ้านรวมกัน บางชุมชนดำเนินการในขอบเขตระดับตำบล

2. ระยะเวลาดำเนินการ

แบ่งเป็น 2 ระยะคือ

- 1) ระยะที่ 1 เป็นระยะการสร้างรูปแบบหรือแนวทางการดำเนินงาน
- 2) ระยะที่ 2 เป็น ระยะ การปฏิบัติการ และการประเมินผลการปฏิบัติการ

ระยะเวลาดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือน มกราคม 2550 - มิถุนายน 2551 รวม 18 เดือน

3. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยนี้ เป็นโครงการย่อยหนึ่งของชุดโครงการวิจัยเรื่อง “การบริหารองค์กรชาวบ้านและการจัดการความรู้แบบบูรณาการของชุมชน เพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน” จึงทำการศึกษาโดยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) และวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน โดยบูรณาการกับโครงการวิจัยย่อยอื่นอีก 2 โครงการที่อยู่ในชุดโครงการเดียวกัน และได้กำหนดแผนงานวิจัยเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ระยะสร้างรูปแบบหรือแนวทาง ดำเนินการดังนี้

- 1) ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ
- 2) ศึกษาสถานการณ์องค์กรชาวบ้าน เครือข่าย การจัดการความรู้และการพึ่งพาตนเองของชุมชนโดยการสัมภาษณ์และ focus group
- 3) จัดเวทีระดับกลุ่ม ชุมชน ในพื้นที่เป้าหมายปฏิบัติการ
- 4) จัดเวทีสัมมนาระดับโครงการ/ชุดโครงการ
- 5) สัมมนาพัฒนารูปแบบหรือแนวทาง
- 6) จัดเวทีระดับกลุ่มเพื่อวิเคราะห์ความเป็นไปได้
- 7) สัมมนาสรุปผล ระยะที่ 1

ระยะที่ 2 ระยะกำหนดแผน ปฏิบัติการในพื้นที่ และประเมินผลการปฏิบัติการ เป็นระยะที่ดำเนินการควบคู่กันใน 2 ขั้นตอน โดยดำเนินการดังนี้

ก. **ระยะกำหนดแผนและปฏิบัติการในพื้นที่** ดำเนินการดังนี้

- 1) กำหนดแผนปฏิบัติการ
- 2) นำรูปแบบการบริหารองค์กรชาวบ้านและเครือข่ายแบบบูรณาการที่สร้าง ไป

ปฏิบัติการในพื้นที่

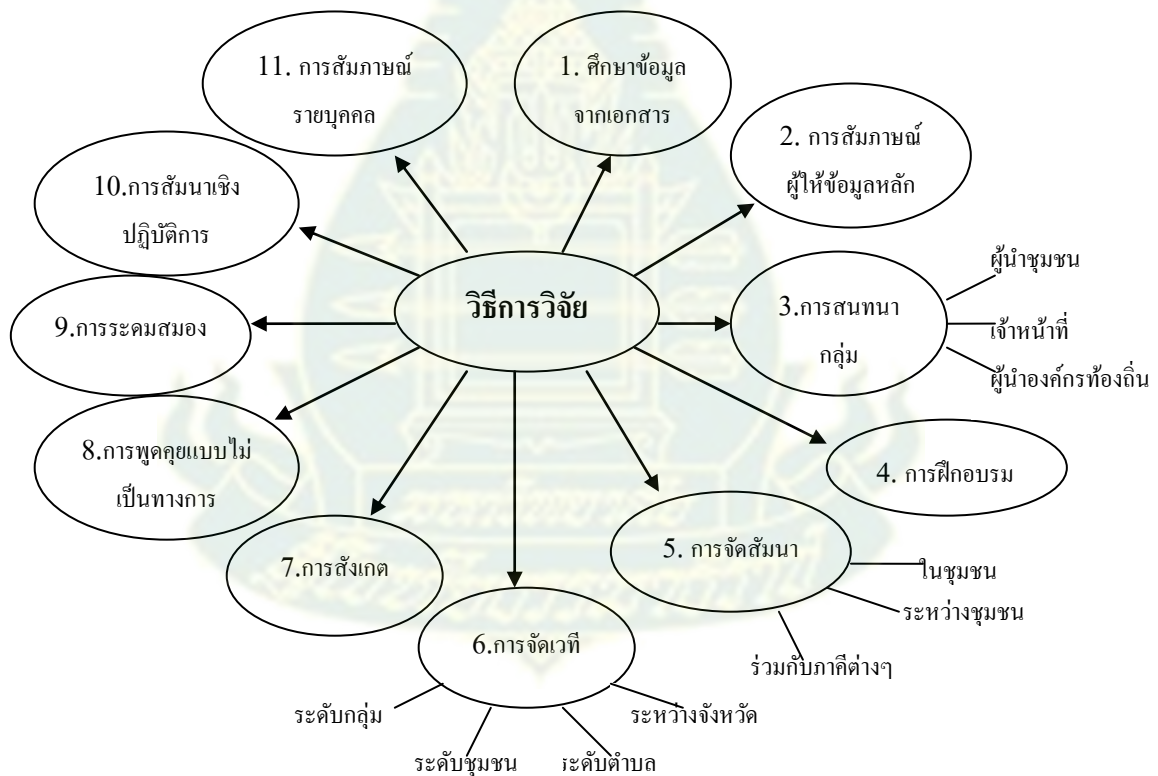

4. กลยุทธ์ของแผนงานวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงบูรณาการ โดยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) และวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านเป้าหมาย องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นการศึกษาในลักษณะสหสาขาวิชา รวมถึงเป็นการบูรณาการวิจัยในระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับพื้นที่ เขต และส่วนกลาง โดยมีการดำเนินการวิจัยอย่างบูรณาการกับโครงการย่อยอีก 2 โครงการที่อยู่ในชุดโครงการเดียวกัน และมีพื้นที่เป้าหมายในการดำเนินการวิจัย เป็นพื้นที่เดียวกัน เพื่อให้เกิดการวิจัยที่มีลักษณะบูรณาการ อย่างเป็นรูปธรรม

5. วิธีการและเครื่องมือในการวิจัย

5.1 วิธีการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน ดังภาพที่ 3.2

ภาพที่ 3.2 วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน

5.2 เครื่องมือ

เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ ประเด็นการสนทนากลุ่ม ประเด็นการจัดเวทีชุมชน ดังนี้

5.2.1 ประเด็นสนทนากลุ่ม KM Focus Group เป็นประเด็นชุดคำถามเกี่ยวกับการจัดการความรู้ เพื่อศึกษาการสร้างและการจัดการความรู้ชุมชนที่ผ่านมา การใช้ภูมิปัญญาในและนอก การดำรงอยู่และการสืบทอดภูมิปัญญาของชุมชน รูปแบบการจัดการความรู้ชุมชนที่ดี ศึกษาปัญหา เจริญใจ ปัจจัย แนวทางการแก้ไขปัญหาในการจัดการความรู้แบบบูรณาการ และพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้แบบบูรณาการของชุมชนที่เหมาะสม

ทั้งนี้ ความรู้ของชุมชนหมายถึง ความรู้ที่มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างต่อไปนี้เป็นความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาในเชิงปฏิบัติ ร่วมกันของคนในชุมชน ซึ่งใช้ในการประกอบอาชีพหรือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ 2) เป็นความรู้ที่มีความเฉพาะในแต่ละท้องถิ่น 3) เป็นความรู้ที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่จะอยู่ร่วมกับประเพณีและพิธีกรรม และ 4) มีศาสนธรรมกำกับหรือเกี่ยวข้องกับศาสนา ประเด็นสนทนามี 2 ตอน ได้แก่ ข้อมูลปัจจุบัน และตอนที่ 2 ข้อมูลในอดีต

กลุ่มตัวอย่าง เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกแกนนำกลุ่มหรือชุมชน ชุมชนละประมาณ 5-10 คน

5.2.2 ประเด็นการจัดเวทีชุมชน เป็นประเด็นที่กำหนดในการจัดเวทีชุมชนแต่ละครั้ง ตั้งแต่ประเด็นการศึกษาข้อมูล สถานการณ์ชุมชน กลุ่ม ประเด็นปัญหา แนวทางการพัฒนา ประเด็นการติดตามประเมินผลความก้าวหน้า ประเด็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มและชุมชน ซึ่งได้มีการออกแบบเวทีและกำหนดประเด็นแต่ละครั้งของการจัดเวที

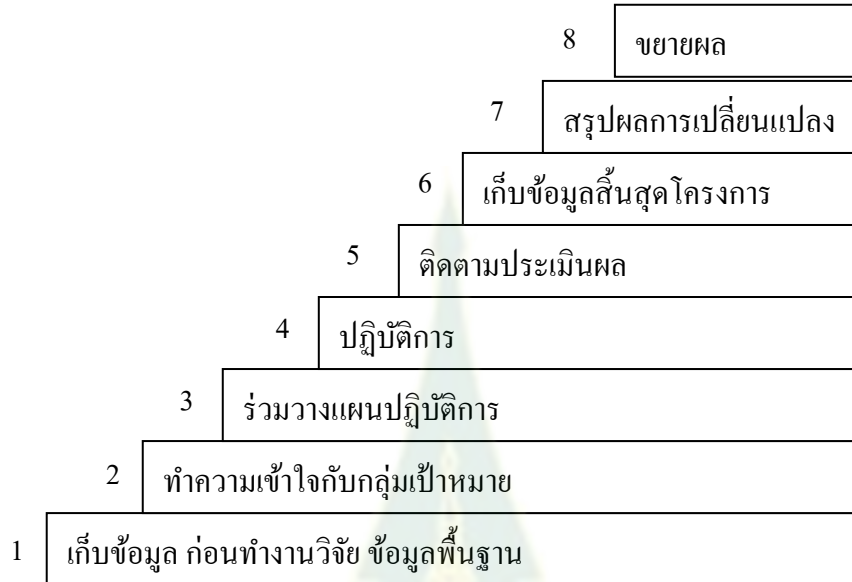
6. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์โดยการจัดหมวดหมู่ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชื่อมโยง การวิเคราะห์ขั้นตอน การวิเคราะห์ปัญหา เจริญใจ และแนวทางการแก้ไขปัญหารวมทั้งการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง

8. สรุปกระบวนการดำเนินงานวิจัย

ในการวิจัยสรุปขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังภาพ

ภาพที่ 3.3 ขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัย

